

Article: [El Pessebre de Joan Amades, una edició clandestina?](#)

Autor: **Albert Domènech**

Publicat a: <http://piscolabislibrorum.blogspot.com>

Data: **Desembre de 2008**

[El Pessebre de Joan Amades, una edició clandestina?](#)

In memoriam Josep Maria Garrut (1915-2008), pessebrista universal.

Amb aquest article volem sumar-nos a les commemoracions del 50è aniversari de la mort del mestre [Joan Amades](#) (1890-1959), a qui com a col·lectiu humà tant devem per saber qui érem, qui som i, tal vegada, qui serem. A Joan Amades i als altres antropòlegs i etnògrafs (com ara Violant i Simorra, Aurel·li Campany, Serra i Vilaró...) que no tenien una preparació específica en aquesta disciplina, els devem la intuïció, la voluntat i l'esperit de servei vers una comunitat i uns records que la Revolució Industrial començava a dinamitar.

Malgrat aquest deute, d'un temps ençà l'obra de Joan Amades (i dels altres) ha estat criticada sistemàticament per part de certs cercles d'intel·lectualitat que l'han acusat de molt moralista (el caganer l'anomena com el *qui fa ses feines*), poc rigorós en les teories, d'acceptar-ho tot i de no aclarir les fonts d'on obtenia les informacions.

Si bé algunes d'aquestes acusacions tenen fonament, obvien deliberadament que l'obra de Joan Amades és descomunal i que Joan Amades va treballar contrarellotge amb la consciència que calia acumular el màxim d'informació per a generacions futures (la nostra i les que vindran darrera) que no tindrien la possibilitat ni d'albirar tot el que era llavors un llegat popular en vies d'extinció, com així ha estat. Una de les nostres tasques és *destriar el blat de la palla* de les descomunals aportacions de Joan Amades.

Entre la infinitat d'obres que va escriure destaca el llibre que avui comentem, *El Pessebre*, que té entre altres característiques la singularitat de ser un dels més luxosos estudis que va editar i en unes circumstàncies també curioses.

En primer lloc, perquè *El Pessebre* de Joan Amades, és un llibre clandestí! Als anys quaranta (quan la prohibició de fer servir la llengua catalana era vigent i tot havia de passar per la censura) hom edità llibres no polítics però sí de resistència cultural com és aquest cas (pel sol fet de ser escrits en català i de temàtica catalana!). Així prosperà un mercat de llibres en català que no entraven a les llibreries (si més no als taulells, encara que si a alguna rebotiga) i que eren de distribució entre una determinada burgesia catalanista que no havia marxat a l'exili i que tenia un cert poder adquisitiu en plena postguerra.

Això explica que sorgissin editorials clandestines com la de *Les belles edicions* de Joaquim Estrems i Borràs i el seu fill Joaquim Estrems i Casadevall que entre el 1941 i el 1948 editaren llibres tant subversius com *Poesies* de Rubió i D'Ors, *Art popular decoratiu a Catalunya* de Violant i Simorra i el facsímil del *Llunari* de Granollacs, entre altres. Per poder fer-ho no hi posaven dates i en el cas del *Art popular decoratiu a Catalunya* se suprimí la paraula *Catalunya* de la portada perquè el llibre passés més fàcilment desapercbut si es produïa una inspecció.

En el cas d'*El Pessebre* de Joan Amades, malgrat que es donen totes les dades de l'edició (papers utilitzats, impremta, tipografia, tiratge, lloc d'impressió...) no s'esmenta en cap moment la data. Només el pròleg porta la data de 1935. Aquesta data és falsa, segur, com a any d'edició, tot i que desconeixem si pot ser la data real de redacció del pròleg i que la guerra deixés el llibre inacabat.

En realitat, *El Pessebre* s'edità el 1946, però s'hi feia constar una data anterior en el pròleg en cas d'una inspecció policial hom podia al·legar que era un llibre d'abans de la guerra i en ser de caràcter religiós i folklòric, en principi no havia de passar res. De fet, si busqueu el llibre per

Internet encara consta a moltes llibreries de vell, biblioteques i altres institucions oficials com a llibre publicat el 1935!

El mèrit de la família Estrems és polièdric ja que aquestes edicions les tiraven endavant en un moment de repressió intensa i les venien particularment, fora del circuit de les llibreries, gràcies al boca a boca. Mai no els passà res fins que la policia el 1948 buscà una edició de luxe del *Poema del Pessebre* de Joan Alavedra il·lustrada per Granyer. La coincidència del nom provocà que caigués un exemplar del llibre d'Amades a mans de la policia que volgué confiscar tota l'edició, però ja estava exhaurida i no en quedava cap exemplar localitzable. Qui sortí perjudicada d'aquesta operació policial fou la impremta SADAG (que s'havia avingut a imprimir el llibre clandestinament) ja que fou sancionada amb una multa de 5.000 pessetes (que fou rebaixada abans del pagament) i que acabà pagant el mecenes del llibre, Casimir Rull.

Estèticament, aquesta edició seguí els esquemes de publicació dels llibres publicats abans de la guerra per l'editorial Oliva Vilanova en les obres luxoses com ara les dedicades al *Llibre d'or del Rosari a Catalunya* (1925) i *El gran teatre del Liceu de Barcelona* (1931). Així doncs, és una obra impresa sobre gran foli (36 x 26 cm.) tirada sobre papers de diferent qualitat en funció del tiratge (en total 500 exemplars). Conté molta il·lustració, feta amb tècniques molt variades: fotografies, gravats, algunes làmines a color, dibuixos, desplegable...i fins i tot hi ha algunes pàgines il·luminades amb guaix i aquarel·la. Té unes bones guardes interiors, i una relligadura de tela molt gravada i estampada. En definitiva, segueix l'estètica noucentista dels llibres luxosos com si la guerra no hagués trencat res. En certa mesura hom volia continuar la tasca cultural malgrat la situació quan feia només deu anys que s'havia iniciat la Guerra Civil.

Si alguna crítica hem de fer al disseny del llibre és que es va prioritzar l'estètica de les il·lustracions per sobre de la coherència interna de l'estudi. Per aquest motiu les il·lustracions es troben distribuïdes al llarg de tot el llibre sense que estiguin relacionades directament amb el text de la pàgina. Malgrat que cada il·lustració està numerada i el text en fa la crida al lloc escaient, el fet d'estar separades en dificulta la lectura detallada de l'estudi.

Sobre el contingut hem de dir que és el primer gran estudi sobre el pessebre a Catalunya (tant de les figures anomenades *de palillo* com les populars) i tot el que l'envolta (construccions, associacions, història, llegendes, músiques, tradicions...) i que és una obra de referència encara en l'actualitat per la quantitat de dates i dades que aporta (en aquest cas sistemàticament referenciades). De fet és considerat (conjuntament amb dos o tres llibres europeus) com un dels més luxosos i complets sobre la temàtica dels pessebres.

Com que es convertí en un llibre molt rar i l'afecció al pessebrisme era i és gran en aquest país, l'editorial Aedos en publicà una segona edició el 1959 sense tants luxes ni il·lustracions i de format més manejable.

Actualment l'[Associació cultural Joan Amades](#) intenta publicar una edició facsímil de la del 1946 amb estudis introductoris d'Albert Dresaire i Josefina Roma, dos coneguts experts en el món pessebrista, que contextualitzarien el llibre i amb fotografies actualitzades de Jordi Montlló. Malgrat que és una iniciativa molt lloable costa trobar suport econòmic institucional (la crisi com a excusa, sempre!) ja que editor (Arola Editors) si que n'hi ha. La nova edició en facilitaria la difusió de l'estudi sobre el pessebre, igual com ha passat amb el *Costumari Català* de Joan Amades mateix, que tan bona rendibilitat cultural ha donat al país en fer més assequible la cultura popular.

I pensar que en èpoques tan difícils (políticament i cultural) quatre persones van poder engegar una edició clandestina d'aquest tipus, i que ara costi tant de trobar suport per a la seva reedició ens ha de fer reflexionar sobre on som i on anem.

Malgrat tot, si tot va bé, esperem que per al Nadal del 2009 podrem tenir als prestatges de les llibreries aquesta nova reedició.

BIBLIOGRAFIA:

ANGUELA, ANTONI, CALVO, LLUÍS I ALTRES. *El món de Joan Amades*. Barcelona, Departament de Cultura. Generalitat de Catalunya, 1990.

MANENT, ALBERT. *Del noucentisme a l'exili. Sobre cultura catalana del nou-cents*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1984.